

Universitetet
i Stavanger

ÅSHILD MOEN
VEILEDER: KRISTIAN STEINNES

Feiring av fortiden

Historiefortelling og identitet i Stavangers
900-års jubileum

Bacheloroppgave, 2024
Bachelor i historie
Institutt for kultur- og språkvitenskap
Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora
Ordtelling: 8143

900 ÅR

STAVANGER
2025

Innholdsfortegnelse:

Innledning	3
Problemstilling.....	3
Forskningsstatus.....	4
Tilnærming.....	5
Materiale.....	5
Hoveddel	6
Sted, identitet og fellesskap.....	6
Jubileet i en større kontekst.....	7
Hva vil kommunen med byjubileet.....	9
Jubileets historiebruk	11
Å fremstille historien gjennom historier.....	12
Politisk historie.....	13
Jubileets opphav.....	14
Er historien til for inkludering?	16
Kirke + markedsføring = sant.....	17
Utvandrermarkeringen.....	18
Å belyse dagens problemer.....	20
Vrangforestilling?	21
Utvandringen gir muligheter.....	22
Konklusjon	22
Litteraturliste	25

Innledning

Hva er historie? Historie er noe vi bruker, og noe vi ikke bruker. Hvem vi er, hvor vi er og når vi er. Alt har en historie. Vi er på en tid, på ett sted og det er uforanderlig. Noen steder er ekstra spesielle for oss. Historien får oss til å føle noe om noe. Enten det er stort eller smått. Noen steder er mer konkrete og faste, andre er mer bevegelige. En dag vil kanskje byen være en helt annen by, men jorden, stedene og området vil alltid være der. Tenk på alle stedene man besøker på livets reise. Alle stedene har en egen historie. Stedene spiller også en viktig rolle i vår historie, vår tilhørighet. Både for oss som lever i dag, og de som har levd før oss. Noen steder er helt grunnleggende for vår karakter. Stedene vi er fra, eller stedene vi bor. De former oss, og vi former dem.

I 2025 skal Stavanger feire sitt 900-årsjubileum. Dette blir en storslått feiring gjennom hele jubileumsåret. I tillegg har flere arrangementer allerede funnet sted i 2023 og 2024. Det er kulturavdelingen i Stavanger kommune som er hovedarrangør, men de har mange partnere med seg på prosjektet, blant annet UiS og Den norske kirke som de to største. Byjubileet er også knyttet sammen med flere andre jubileer som faller under den store Stavanger 2025 paraplyen. For eksempel Henrik Steffens sitt 250 års jubileum og Alexander Kielland sitt 175-årsjubileum. Prosjektet kjenner jeg godt ettersom jeg tilbrakte et semester i praksis hos kulturavdelingen som en del av Stavanger 2025 gruppen. «Noe må stå igjen etter 900-årsjubileet, slik at det selv blir en fortelling som skaper fellesskap og stedsidentitet», sier prosjektleder for Stavanger 2025 Lena Antonius i sin kronikk «Kunsten å jubilere».¹ Et prosjekt som er mye mer komplekst enn det gjerne høres ut i første omgang.

Problemstilling

Oppgavens problemstilling er hvordan historiebruk i jubileet reflekterer by historien, og hvordan fremstillingen av den er inkluderende og eventuelt ekskluderende for ulike grupper i byen. For å besvare oppgaven min vil jeg analysere hva Stavanger 2025 vektlegger i jubileumsåret og i sin historieformidling, og hvorfor. Jeg vil diskutere formålet med byjubileum, byjubileenes historie og hvilken funksjon byjubileum har for oss, i lys av byidentitet. Jeg vil utdype hvorfor byjubileum og lokalhistorie er viktig for innbyggere, men også for offentlig forvaltning. Jeg vil ta for meg ulike former for historiebruk i jubileet og drøfte

---

¹ Lena Antonius, 'Kunsten å jubilere', *Stavanger Aftenblad*, 14. januar 2023, <https://www.aftenbladet.no/i/KnPbO5>.

disse. En stor del av oppgaven min er en analyse av både den direkte og indirekte historieformidlingen i jubileet og hvordan det reflekterer på byen og dens innbyggere. Oppgaven vil også ta opp hvorfor vi forteller den historien vi forteller på bakgrunn av en historiografisk analyse.

For å gjøre dette vil jeg diskutere politisk historiebruk i jubileet og i den anledning er det to større temaer jeg vil undersøke. Det ene er kirkens rolle i jubileet og historien som formidles i forbindelse med kirken. Oppgaven vil ta for seg problematikken knyttet til domkirken som jubileets opphav og analysere hvordan dette reflekterer over byhistorien. Samme tematikk vil også drøftes i lys av byens mangfold og inkludering. I tillegg vil jeg blant annet diskutere kommersiell historiebruk ettersom jubileets logo kan brukes av private firmaer som støtter jubileet økonomisk, og kan bruke logoen i sin markedsføring som dermed har en påvirkning inn i bybildet, og igjen kan kobles til byidentitet. Den andre større diskusjonen vil handle om utvandrermarkeringen og dens politiske betydning i dag og i tidligere jubileer. Utvandrermarkeringen ble en av hoved fortellingene i jubileet i 1975. Da hadde byen fått en bølge arbeidsinnvandrere fra USA som skulle jobbe i petroleumsnæringen. Jeg vil diskutere hvorfor man velger ut slike deler av historien. Her vil jeg også ta for meg hvordan vi ofte bruker historiske hendelser for å knytte paralleller til hendelser i dag. Stavanger er blant annet en friby – som tar til seg forfattere og kunstnere som må flykte, blant annet på grunn av politiske omstendigheter i eget land. De historiene som fremheves i jubileet vil også skape en historieoppfatning i byen. Dermed vil det bli en viktig del av befolkningens kollektive historieminne og bidra til identitet og realitetsoppfattelse.

Forskningsstatus

Denne studien handler om et jubileum som tilhører fremtiden og det er derfor ikke forsket på Stavanger 2025. Det er utgitt tidligere historieverk i forbindelse med jubileet i 1975 som tar for seg Stavanger byhistorien. Disse vil jeg også anvende i min oppgave. Det finnes derimot en del forskning på historiebruk, selv om det er et relativt nytt forskningsfelt. Det finnes også en del forskning på jubileum i andre kontekster. Jeg vil ta for meg tidligere forskning på temaet, samt forskning på historiebruk i min oppgave.

Oppgaven min vil være et bidrag til nyere jubileumsforskning engasjert av Stavanger 2025 i samarbeid med UiS. Uavhengig av mitt bidrag er det delt ut fem masterstipender av Stavanger 2025 til studenter som ønsker å forske på jubileet i en åpen og tverrfaglig sammenheng. Det er

også ansatt to doktorgradsstipendiater som skal bruke jubileet som utgangspunkt for sin forskning. Det er dermed et stort engasjement iverksatt angående forskning tilknyttet Stavangers 900-års jubileum. Min oppgave vil være et uavhengig bidrag til denne forskningen.

Tilnærming

Denne studien tar utgangspunkt i hvordan jubileet er planlagt og formulert per nå. Jeg vil lene meg på akademiske analyser av litteraturen jeg anvender i oppgaven min. Dermed vil denne oppgaven i større grad lene seg på drøfting ved å sette teori opp mot praksis utførelse. Fra litteraturen henter jeg ulike teorier som omhandler historiebruk og identitet som jeg kan anvende og diskutere i lys av min problemstilling. Forskning gjort på tidligere jubileer vil hjelpe oppgaven min med å sette jubileet i kontekst. Jeg vil dermed bruke en litteraturanalyse for å besvare oppgaven min.

Selv om jubileet i all hovedsak foregår i 2025, har det blitt gjennomført flere kulturelle arrangement relatert til jubileet. I studien benytter jeg diskusjoner fra noen av disse arrangementene. Blant annet en paneldebatt gjennomført i samarbeid med Stavanger 2025 og KåKå – kverulantkatedralen kalt «Hva vil kommunen med byjubileet?». Under denne observasjonen er det gjort opptak av innhold samt notater fra debatten. Deltakerne er innforstått med at innholdet vil brukes i oppgaven og det er gitt muntlig godkjenning fra deltakere².

Som nevnt har jeg selv vært en aktiv del av planleggingen av jubileet gjennom praksisopphold i kulturavdelingen i Stavanger kommune. Jeg har lært mye og fått tilgang på informasjon om jubileumsplanlegging bak kulissene. For at forskningen i så stor grad som mulig skal være objektiv, vil jeg i liten grad lene meg på personlige erfaringer og observasjoner. Oppgaven er i hovedsak en studie av litteratur knyttet til temaet, jubileets innhold, Stavanger 2025 sine offentlige uttalelser, offentlig observasjon, og Stavanger kommunes kommunedelplan for kunst og kultur 2018-2025.

Materiale

For å svare på oppgaven min har jeg tatt for meg et bredt utvalg av faglitteratur. Jeg bruker bøker som omhandler ulike former for historiebruk, samt historiografi. Jeg vil anse bøker som omhandler historiebruk som en del av mine primærkilder ettersom det passer problemstillingen.

---

² Lena Antonius, Karl Fredrik Tangen og Trond Borgen

Jeg vil bruke litteratur direkte knyttet til jubileumsfeiringer for å sette dette jubileet i en større kontekst. Oppgaven vil inneholde flere tidligere verk om Stavangers historie med formål om å reflektere over hvordan og hvorfor historien formidles slik den gjør i jubileet. Flere av verkene tar for seg historie knyttet til domkirkens rolle i byhistorien. Mye av litteraturen finner jeg gjennom biblioteks søk, både via UiS sitt bibliotek og nasjonalbiblioteket. Jeg vil henvise til politiske vedtak om jubileet gjennom oppgaven min, disse vil også fungere som primærkilder. Jeg vil i mindre grad reflektere rundt egne erfaringer, med formål om å holde oppgaven min så akademisk og objektiv som mulig. Videre vil jeg bruke Stavanger 2025 sine egne uttalelser via nettsiden deres. Oppgaven vil også bistå med statistikk fra Statistisk sentralbyrå og kommunens egne nettsider for å ta for seg byens mangfold og religiøse tilknytninger for å drøfte inkludering og eventuelt ekskludering i jubileet. Dette vil også være en primærkilde.

Hoveddel

Sted, identitet og fellesskap

Denne oppgaven tar utgangspunkt i at historie er en viktig del av vår identitet og fellesskapsfølelse. Det er ikke så rart at vi opplever det slik. I Jan Bjarne Bøe og Kjetil Knutsen sin bok *Innføring i historiebruk* definerer de identitet slik: «[...] identitet blir sett på som et produkt av samhandling mellom selvet og samfunnet».³ I kapitlet deres «Har stedet identitet?» skriver de om et *forestilt fellesskap*, når det er snakk om en gruppes identitet. De henviser til Trond Thuen som gir en omfattende beskrivelse av sammenhengen mellom sted og mennesker. Han beskriver et sted som en kollektiv forestilling som gir et felles referansepunkt. Vi kan finne de samme beskrivelsene i boken «Hva skal vi med historie?» av Lisa Kvande og Nils Naastad, hvor de skriver: «for at et samfunn skal være et samfunn, må samfunnsmedlemmene ha fellesskap et sett felles av felles verdier, normer og holdninger»⁴. For å oppnå dette må det etableres det en felles assosiasjon, tilknytning og samhørighet. Historieformidling fungerer som et åpenbart referansepunkt og er dermed et viktig grunnlag for et velfungerende samfunn. En feiring av et byjubileum blir dermed en unik mulighet for å knytte innbyggerne sammen gjennom et felles referansepunkt. Med et slikt utgangspunkt kommer det mye ansvar. I en byhistorisk setting er både enkeltindivider, grupper i samfunnet, kulturelle institusjoner og kommersielle selskaper viktige aktører i by historien. Er det byen som former

---

³ Jan Bjarne Bøe and Ketil Knutsen, *Innføring i historiebruk* (Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlag, 2012) s. 41-46.

⁴ Lise Kvande and Nils E. Naastad, *Hva skal vi med historie? historiedidaktikk i teori og praksis*, 2. utgave (Oslo: Universitetsforlaget, 2020). s. 100-114.

innbyggerne eller er det innbyggerne som former byen? Antakelig kan man si at både byen og innbyggerne former hverandre.

Jubileet i en større kontekst

For å forstå jubileets kompleksitet er man nødt til å se på jubileumsfeiringens egen historie. Ruth-Elisabeth Mohrmann skriver i tidsskriftartikkelen «ANNIVERSARIES AND JUBILEES Changing Celebratory Customs in Modern Times» om jubileets opphav og historie.⁵ Jubileer er noe som omringer oss og som vi forholder oss til gjennom livet. De er allestedsnærværende og universelle og fremtrer i hverdagen på ulike nivåer. Jubileer på både private, institusjonelle og nasjonalt plan, hjelper oss å strukturere vår egen tidsforståelse og kan bidra til en nærhetsfølelse mellom oss selv og omgivelsene våre. På 1800 tallet får byjubileum tradisjonen sin fremtreden. Byjubileum ble et viktig instrument for borgerskapet for å drive selvpromotering, men også for å påvirke innbyggernes identitet, tilknytning og lojalitet. Slik gav byjubileene borgerskapet en viss tilgang til kontroll over bysamfunnet og innbyggernes lokalidentitet. Tradisjonen med byjubileum har utviklet seg enormt fra 1800-tallet frem til i dag.

Hvilken historie baserer byjubileer seg på? Mohrmann peker på flere ulike typiske kilder for slike byfeiringer. «Other cities had to look for other occasions for their jubilees – for the laying of the foundation stone of their churches, for the renovation of historical monuments, for the anniversaries of important historical events or for famous personalities being connected to them by birth or death»⁶. Hun nevner blant annet stiftelsen av byens første kirke, jubileer av større historiske begivenheter, jubileer av signifikante historiske figurer fra byen og restaurering av viktige by-monumenter. Stavanger 2025 passer bra inn i denne beskrivelsen. Jubileet er satt til ferdigstillelsen av domkirken, og restaureringen av den er en stor tematikk i jubileet. Man markerer også historiske hendelser som for eksempel utvandrermarkeringen. I tillegg er jubileet

---

⁵ Ruth-Elisabeth Mohrmann, 'ANNIVERSARIES AND JUBILEES', *Ethnologia Europaea* 36, no. 2 (1 July 2006), <https://doi.org/10.16995/ee.1005>.

⁶ Mohrmann. s. 19.

en feiring av viktige historiske personer fra byen, som for eksempel Alexander Kielland sitt 175 års jubileum i 2024 og Henrik Steffens 250 års jubileum i 2023^{7, 8}.

Forberedelsene for Stavanger 2025 startet i 2018 og ble da en av kulturavdelingens tre hovedprioriteringer mot 2025⁹. Dette passer inn i Mohrmann sine kjennetegn ved nyere byjubileums feiringer: «Preparations start some years in advance by founding organisational committees to stage the most magnificent jubilee ceremonies, new staff in the city's marketing team use all their strength to make the absolute best of it, academic celebrities edit new publications for the occasion not only in one but three, four and more volumes, the possibilities are endless».¹⁰ Som vi allerede har sett ble det satt i gang akademiske verk og utgivelser i forbindelse med 850-årsjubileet i 1975. 900-årsjubileet har også iverksatt akademia, og deler blant annet ut fem masterstipender for studenter ved UiS, til dem som ønsker å forske på jubileet i sin masteroppgave¹¹. I tillegg har UiS og kommunen inngått et samarbeide med 2 doktorgradsstillinger som skal forske på jubileet med to ulike tematikker. Det er ikke uvanlig at akademia blandes inn i byjubileer, slik som Mohrmann poengterer. Samtidig er det noe unikt med hvordan Stavanger 2025 engasjerer studenter og ikke først og fremst anerkjente forskere. Høyst sannsynlig er det et resultat av et av hovedtemaene, omslag, som handler om Stavangerregionens fremtid med hovedfokus på UiS og Ullandhaugregionen.

Mohrmann påpeker hvordan jubileumsfeiringene har utviklet seg kraftig siden starten av slike typer feiringer. Mens man tidligere hadde noen dagers feiring foregår det nå feiringer som varer året rundt. Stavanger sitt 900-årsjubileum ferier man ikke bare i 2025. Det har vært arrangementer knyttet til byjubileet i både 2023 og 2024. Blant annet Henrik Steffens og

---

⁷ 'Henrik Steffens 250 år - nytt veggmaleri hyller Stavangers største akademiske kjendis | Stavanger2025', 11. oktober 2022, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/dette-kan-du-glede-til/henrik-steffens-250-ar/henrik-steffens-250-ar/>.

⁸ 'Forfatteren Alexander Kielland feires som en del av 900-årsjubileet! | Stavanger2025', 2 november 2023, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/nyheter/samfunnskritikk-gjenoppstar-som--jubileumsfeiring/>.

⁹ 'Kommunedelplan-for-Kunst-Og-Kultur-2018-2025.Pdf', hentet 28 March 2024, <https://kulturplanen.stavanger.kommune.no/wp-content/uploads/sites/16/2020/06/Kommunedelplan-for-kunst-og-kultur-2018-2025.pdf>.

¹⁰ Mohrmann, 'ANNIVERSARIES AND JUBILEES' s. 19.

¹¹ 'Vi lyser ut stipend til masterstudenter! | Stavanger2025', 5 september 2023, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/nyheter/vi-lyser-ut-stipend-til-masterstudenter/>.

Alexander Kielland, men også Stavanger sin kjente og kjære fotballklubb Viking feirer sitt 125-årsjubileum i samarbeid med Stavanger 2025¹².

Slik kan vi se at man bruker ett jubileum for å ta eierskap over ett annet, og andre veien rundt. Et felles jubileum gir felles eierskap og blir dermed et virkemiddel for inkludering. I den forstand blir det også et virkemiddel for regionsutvikling. Viking sitt jubileum har i bunn og grunn ingenting med Henrik Steffens sitt jubileum eller utvandrermarkeringen å gjøre, men likevel havner de under samme paraply, Stavanger 2025 paraplyen. Når jubileumskomiteen jobber med å knytte så mange ulike kulturinstitusjoner sammen til et så stort prosjekt skaper det en følelse av unitet og styrke i byen både i et utenfra-perspektiv, men også for innbyggerne selv, på tross av et bredt interessedespråk.

Vi kan se at Stavanger 2025 tar i bruk historiske figurer som et virkemiddel for identitetsskaping. Stavanger 2025 har blant annet samarbeid med Sølvberget og Kiellandsenteret hvor man skal reaktualisere noen av Kiellands verk og lese dem i henhold til dagsaktuelle temaer. Hovedmålgruppen er skoleelever. Kiellandsenteret og Gyldendal har jobbet sammen med en språklig modernisering av noen av Kiellands mest kjente verk. Disse skal fremme lesingen av Kiellands verk i skolesammenheng i et Den Kulturelle Skolesekken prosjekt kalt «Kiellanddialoger»¹³. Slik skal man kunne koble Kiellands verk til nåtidens samfunnsbilde. Slik blir Stavanger-elevene introdusert til Kiellands samfunnskritikk og deres historieoppfatning vil preges av dette. Ved å opprettholde Kielland lesing i de yngre generasjonene vedlikeholder man Aleksander Kiellands sterke identitetshold over byen, og viderefører den til de neste generasjonene. I 2024 feirer man at det er 175 år siden hans fødsel, men Stavanger 2025 og Kiellandsenteret sørger for at Kielland skal leve lenge i Stavangerborgernes hukommelse.

Hva vil kommunen med byjubileet?

KåKå – kverulant katedralen er et debatt- og litteraturhus i Stavanger og har siden 2014 vært en plattform for offentlig debatt i byen. Den 20. mars 2024 arrangerte KåKå en paneldebatt med tittelen «Hva vil kommunen med byjubileet?». Her stilte Lena Antonius, som er prosjektleder

---

¹² 'Stavanger 2025 + Viking = Kraft & kjærlighet! | Stavanger2025', 16. mai 2023, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/nyheter/stavanger-2025--viking--kraft--kjarlighet/>.

¹³ 'Kiellanddialoger | Stavanger DKS', hentet 28 april 2024, <https://www.denkulturelleskolesekken.no/stavanger/utforsk-produksjoner-i-dks/?produksjon=14437>.

for Stavanger 2025, sammen med Karl Fredrik Tangen, som er samfunnsgeograf ved Høyskolen Kristiania, spesialist på omdømmebygging, kommunikasjon og PR, samt Trond Borgen som er cand.philol. og kunstkritiker i Stavanger Aftenblad. Et av hovedtemaene som kommer frem er tematikken rundt byens egenart. Antonius forteller at vi kan bruke jubileet for å utforske mer av hva vår egenart er. Det er ikke lett å vite ettersom det er mange forskjellige subkulturer i byen og byen på mange måter også er et uenighetsfelleskap. Det er ikke nødvendigvis en dårlig ting. Det er viktig at byen er i bevegelse med levende debatter. Jubileet arrangerte blant annet debatt i samarbeid med yringsfrihetsbyen Stavanger i mars 2024, hvor Danby Choi og Lisa Eshel Knudsen debatterte rundt begrepet «woke», identitetspolitikk og kulturkrig.

Antonius forteller at vi alle preges av polarisering, ekkokammer og algoritmer, men at felles opplevelser, felles referanser og felles historieforståelse kan gjøre en forskjell. Dette er viktig for innbyggerne selv, ettersom man ofte kan bli blind på egen by. Antonius forteller at det er byens innbyggere som er den primære målgruppen, men ønsker å inkludere regionen. Det legges heller ikke skjul på at jubileet kan bidra til å gi Stavanger omtale utenfra. Jubileet er altså primært for byens innbyggere og det kommer frem at dette skal være et jubileum hvor mange skal få fortelle sin historie. Slik kan vi lære å respektere at vi er forskjellige i denne byen, men at det er nettopp byen vi har til felles.

Historie er en gjentakende tematikk, og når deltakerne får spørsmål om hva som er viktigst i et jubileum; historien, samtiden eller fremtiden, svarer både Tangen og Borgen at historie klart er det viktigste. For å utdype forteller Borgen om hvordan historien er en viktig del av vår egenart og det er den som former oss til dem vi er i dag. Paneldebatten tar opp mange temaer, men et av hovedpoengene som fremkommer er at i en by som er preget av uenighet og debatt kan jubileets historie gi oss en felles historieoppfatning og fungere som et samlende punkt fordi den preger identiteten vår.

Jubileets tema og lokale ikoner

Et av de fremtredende poengene Bøe og Knudsen understreker om sted og identitet er betydeligheten av lokale ikoner. De kan fungere representativt for stedets verdier, men fungerer også som et minnesmerke. Stavanger 2025 har tre hovedtema: opphav, samspill og omslag. Hvert tema har et lokalt ikon som representerer det.

Temaet opphav handler om hvor vi kommer fra og er dominert av historieformidling. Det lokale ikonet for dette temaet er domkirken i Stavanger. Flere av jubileumsprosjektene jeg vil ta opp i denne oppgaven tilhører dette temaet. Dermed blir domkirken det representerte og forankrede ikonet for Stavangers byhistorie. Dette kan ha stor innvirkning på innbyggernes historieoppfatning. Domkirkens rolle som hovedpilar vil analyseres videre i denne oppgaven, under politisk historiebruk.

Temaet samspill omhandler i større grad byen i dag. Dette temaet vil ta opp både hvordan byens samspill fungerer i dag, men også Stavanger i et nasjonalt og globalt perspektiv. Historieformidlingen kan spille en viktig rolle i byens oppfattelse i et utenifra perspektiv, ettersom den spiller en viktig rolle i byens omdømmebygging. Samtidig er det viktig å anerkjenne at samspill-temaet tar for seg mye mer en historie. Under dette temaet vil det være viktig å feire byens mangfold med hovedvekt på inkludering. Det lokale ikonet som tilhører samspill-temaet er Pedersgata i Stavanger. I dag er Pedersgata et sted for blant annet flerkulturelle matopplevelser og kan objektivt ses på som en refleksjon av byens mangfold.

Det siste temaet er omslag og tar for seg Stavanger i fremtiden. Her ser man på Stavanger som en produsent av kunnskap, innovasjon og utvikling. Samtidig setter jubileet lys på studentene og deres betydning for Stavangers fremtid. Omslag knytter sammen både studenter og næringsliv. Temaet inneholder liten grad av historieformidling, men spiller en viktig rolle i bidraget til forskningsbølgen igangsatt av jubileet. Det er naturligvis Ullandhaug som er hovedpilaren for omslag-tematikken.

Jubileets historiebruk

Som vi allerede har slått fast handler historie i stor grad om identitet. Vi minnes historien vår ofte, og på flere plattformer. Bøe og Knutsen beskriver ulike former for historiebruk¹⁴. De lister opp kommersiell, offentlig, politisk, underholdene og undervisende historiebruk. Når vi ser nøyer på Stavangers 900-årsjubileum skal vi se nærmere på hvordan det tar i bruk historien til ulike formål.

---

¹⁴ Bøe og Knutsen. s. 13-18.

Fremstille historien gjennom historier

Å rekonstruere historie er noe annet en faktisk historie¹⁵. Vi kan bare rekonstruere på bakgrunn av kildene vi har tilgjengelig. Disse vil bare utgjør et segment av realiteten. Når man jobber med et stort jubileumsprosjekt som Stavanger 2025, er man nødt til å gjøre valg og prioritere hvilke historiske fortellinger man vektlegger i formidlingen, og dermed vil også diverse kildegrunnlag understrekes. De fortellingene som ikke blir fortalt over tid vil føre til en glemt historie. En historie som sakte, men sikkert forsvinner ut av vår felles aksepterte historieoppfatning.

Høsten 2023 gjennomførte Stavanger 2025 en vandreforestilling for barn kalt «Blikk». Det var er en utendørs teaterforestilling som foregikk i enden av Pedersgata på øst siden av byen. Her møter vi Betty som er barn av fabrikkarbeidere. Hun vokser opp i fattigdom og må ofte hjelpe til på fabrikkene. Byen blir gjort om til kulisser og hun introduserer publikum for hvordan det er å vokse opp i fattige strøk i Stavanger i hundreårsskiftet. Publikum får være med å spille «mablis» og å samle siddiser. Prosjektet er en del av en større satsning kalt «Storhaug industrihistorie». Her bruker Stavanger 2025 barneforestilling for å formidle en større historie om industri og næringsliv i forrige århundre. På Stavanger 2025 sine nettsider står det følgende om prosjektets mål: «Et mål med prosjektet er at beboere på Storhaug skal bli bedre kjent med historien til sin egen bydel. Samtidig er dette fortellingen om framveksten av det moderne Stavanger, som vil appellere til alle innbyggere. Hvem bodde her før, og hvem er det som bor her i dag?». ¹⁶

I boka «Fortida er ikke hva den en gang var – en innføring i historiefaget» av Knut Kjelstadli finner vi kapittelet «formidling, fremstilling, form»¹⁷. Her tar Kjelstadli opp temaet å fortelle en historie gjennom historier. Han skriver blant om «Et radikalt ønske er å overskride arbeidsdelingen mellom lekt og lærd, mellom amatører og faghistorikere». Det er en fin balanse mellom å fortelle en historisk korrekt historie og å fortelle en underholdene historie. I dette tilfellet er det gjort et grundig historisk forarbeid med blant annet Erik Hennem-Bersagel fra Norsk hermetikkmuseum som rådgiver, samt historiker Gunnar Roalkvam, som

---

¹⁵ Knut Kjelstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var en innføring i historiefaget*, 2. utg (Oslo: Universitetsforl, 1999. s. 209-211).

¹⁶ 'Storhaug industrihistorie | Stavanger2025', 19 april 2023, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/pedersgata-2025/storhaug-industrihistorie/>.

¹⁷ Knut Kjelstadli, *Fortida Er Ikke Det Den En Gang Var - En Innføring i Historiefaget*, 2. utg (Universitetsforlaget, 1999). Kap. 20.

har bistått i utviklingen. Kjelstadli skriver «Faghistorikere kan her gi en hjelpende hånd, men bør vokte seg for å overta og kvele dette arbeidet i kjære velviljen»¹⁸. I en slik setting vil det dermed være greit å fortelle en historie som ikke nødvendigvis er fullstendig faglig korrekt, med formål om å kunne trigge en historieinteresse for barn, samt formidle en mer underkommunisert del av Stavangerhistorien. I tillegg får tilflyttede innbyggere muligheten til å lære lokalhistorie på en underholdene måte, og dermed få muligheten til å knytte et nærmere bånd til det stedet man bor. Ser man dette i et større bilde vil det ha en større objektiv verdi for samfunnet. Vandreforestillingen vil løfte frem en del av Stavangerhistorien som generelt blir mindre snakket om i dag. Slik vil Stavanger 2025 sørge for at disse historiene ikke glemmes, men lever videre i det kollektive historieminnnet.

Politisk historiebruk

Er det mulig å lage et byjubileum uten at det blir politisk? I kronikken «Kunsten å jubilere», skrevet av Stavanger 2025s prosjektleder Lena Antonius, skriver hun¹⁹:

«Da Stavanger feiret 800 år i 1925, ble jubileet brukt som et strategisk grep i nedgangstider, for å styrke Stavangers status og satse for framtiden. Så vidt meg bekjent er det første gang Stavanger har feiret årstallet 1125. Kanskje man grep til 1125 fordi man så behovet for et jubileumsår? Det ble en brekkstang for å få tilbake bispesetet som Stavanger mistet til Kristiansand noen århundrer tidligere.»

Når man lager et byjubileum bruker man fortiden som et virkemiddel for å kommunisere et budskap om hvem vi er. Slik gir det rom for en unik formidlingsplattform. Det er ikke bare snakk om identitetspolitikk, men også minnepolitikk. Det er innlysende at når man skal presentere en 900 år lang historie til en stor feiring, er man nødt til å velge ut det man betrakter som kulturelt relevant for målgruppen. Samtidig ønsker man å opprettholde objektivitet og legitimitet. Man må også forholde seg til et utvalg av historiefortellinger hvor ikke alt kan tas med i den store historiske feiringen. En slik offentlig historieformidling vil alltid være politisk. Slik som Antonius forteller, så man et politisk behov for et byjubileum i 1925 relatert til å få bispesetet tilbake. Dermed gir man byen en identitetsfaktor både for innbyggerne og for byen sett utenfra. 100 år senere er kirken fremdeles en viktig hovedfigur i jubileet.

---

¹⁸ Kjelstadli, s. 289.

¹⁹ Antonius, 'Kunsten å jubilere'.

Den historie-politiske tematikken i denne oppgaven er ikke tilfeldig. Videre vil oppgaven ta for seg historiebruk rundt kirken og kristendommen, og feiringen av restaurasjonen og utvandrermarkeringen. Interessant nok er dette de to eneste historiske temaene som nevnes i Stavanger kommunedelplan 2018-2025, under punkt 4.1.3 som omfatter Stavanger 2025²⁰. Det er dermed tydelig at Stavangers representanter vektlegger dette i en aktiv kulturpolitikk. Oppgaven vil ta for seg temaene i lys av historien, teori og drøftinger.

Jubileets opphav

Et av de store politiske kontroversene i dette jubileet er hvor stort eierskap kirken har til historien som presenteres. Historien som fortelles i dette jubileet starter 900 år tilbake i tid. Dette tallet ble satt i henhold til ferdigstillelsen av domkirken i Stavanger og opprettelsen av bispedømmet i byen. Domkirken er en av de tre store hovedpilarene, og representerer hovedpilaren kalt opphav²¹. Det er innlysende at historieformidlingen i jubileet i stor grad lener seg på kirken. Dette alene kommuniserer et budskap om at Stavanger ikke var et velfungerende samfunn før kristendommens fremtreden. Selv om det er Stavanger kommune som er hovedarrangør for jubileet er Den norske kirke en av to medarrangører, sammen med Universitetet i Stavanger. Med dette kobles regional og religiøs identitet sammen og løftes frem. Slik understrekes det overordnede poenget «det var her alt startet». Dermed er den naturlige følgen at tiden før kristningen av Norge faller under historie kategorien «ikke bruk». Norrøn kultur og historieformidling faller utenfor feiringen og får ingen del i byens historie. Det betyr ikke at vikingtiden ikke er en del av Stavangers by identitet. Oppgaven har tidligere drøftet kort om jubileenes lokale ikoner. Utallige turister besøker Sverd i fjell hvert år. Det finnes massevis av turistattraksjoner som driver kommersiell historieformidling om norrøn kulturarv. Om man skulle besøke byens arkeologiske museum er det tydelig at vikingtid tematikk kommer frem som en av de mest signifikante utstillingene. Til og med den elskede lokale fotballklubben i Stavanger heter Viking, og har naturligvis en viking-maskot. Alt dette viser til at vikingtidens kulturarv forblir en viktig del av folkeidentiteten i byen. Derfor er det interessant å undre seg over hvorfor den ikke involveres mer i byjubileet.

Det understrekes på mange områder at det var domkirken som var opphavet til Stavanger som by. Bjørn Saxe Utne skrev i verket «Stavanger 1125-1975», som ble gitt ut i 1975 i forbindelse

---

²⁰ 'Kommunedelplan-for-Kunst-Og-Kultur-2018-2025.Pdf'.

²¹ 'Opphav | Stavanger2025', 7. mars 2022, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/domkirken-2025/opphav/>.

med jubileumsåret: «Det er grunn til å understreke at det må ha vært bispesetet som skapte byen»²². Knut Helle har en annen holdning til byhistorien i verket «Stavanger – fra våg til by»²³. Boken ble skrevet og gitt ut i 1975 av Stavanger kommune, som en del av byens 850-års markering. Helle tar for seg Stavanger-navnets norrøne opphav, men også det uunngåelige spørsmålet: «Hvorfor skulle man plassere et bispedømme i Stavanger, hvis det ikke etter samtidens oppfatninger var et signifikant økonomisk og politisk sentrum». Dette er et klassisk eksempel på spente kilder, hvor ulike kilder kan motsi hverandre²⁴. I kapittelet «Var Stavanger et sentrum før bispesetets tid» forteller han at det ikke uten videre kan fastslås at det var alminnelige forutsetninger for samfunnsutvikling til stede i Stavanger allerede i tidligere tid²⁵. Videre vektlegger han byens sentrale beliggenhet og havneforhold, samt økonomisk og politisk betydning. Samtidig understrekes det at det mangler vitnesbyrd om at disse faktisk ble utnyttet før 1120 årene for å gi byen sentrumsfunksjon og at spørsmålet derfor må stå ubesvart inntil videre. Etersom jubileets historieformidling dreier seg i stor grad om tiden etter domkirken ble bygget, er det også mindre sannsynlig at vi får svar på slike spørsmål, fordi det er en tematikk som ikke diskuteres i Stavanger 2025.

Tarald Rasmussen og Einar Thomassen tar for seg det norske religionsskiftet i boken «Kristendommen – en historisk innføring»²⁶. De trekker antagelsen om at de aller fleste nordmenn var døpt et stykke ut på 1100-tallet, men at man også kan anta at nordmennene forholdt seg til både det kristne og det hedenske samtidig i lange tider. Et klassisk argument som ble brukt under spredningen av kristendommen i middelalderen var hvordan de fremstilte kristne samfunn som velstående og velfungerende i forhold til hedenske. Disse trekkene kan man også kjenne igjen i historieformidling. Det er ikke et uvanlig fenomen at områder hvor kristen dominans overtok skrev historien i kristen favør. Dette kommer også frem i Leidulf Melves bok «Historie – historieskriving fra antikken til i dag»²⁷. Også i Nord-Europa blir dette et fenomen. Melve skriver om historieskriving på morsmål på 1100-1200 tallet hvor han skriver: «Det er også eit trekk ved denne tidlege historieskrivinga i nord at den nasjonale

---

²² Bjørn Saxe Utne, *Stavanger 1125-1975, Norbok* (Stavanger: Stavanger kommunes hustr., 1975), https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016121548144, s. 6-7.

²³ Knut Helle, *Stavanger: fra våg til by, Norbok* (Stavanger: i hovedkommissjon hos Stabenfeldt, 1975), https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014031306102.

²⁴ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var en innføring i historiefaget*. s. 211.

²⁵ Helle, s. 78-79.

²⁶ Tarald Rasmussen and Einar Thomassen, *Kristendommen: en historisk innføring*, 2. utgave, 3. oppl (Oslo: Universitetsforlaget, 2008) s. 132-137.

²⁷ Leidulf Melve, *Historie: Historieskriving Frå Antikken Til i Dag* (Oslo: Dreyers Forlag, 2010), s. 44-45.

historia blir knytt saman med den universelle frelseshistoria ved at dynastia vert førte attende til Kristi fødsel.» Det er ikke rart at man gjorde dette, ettersom vi allerede har etablert at lokalhistorie skaper identitet, tilknytning og samhørighet, og er dermed en viktig forutsetning for et godt samfunnsfelleskap. Spesielt viktig var det for kirken, i et nylig kristent Norge.

Selv om byens vektlegging av kristendommen i jubileet reiser noen spørsmålstejn, kan vi ikke nekte for at bispesetet har hatt en betydelig rolle i byutviklingen etter etableringen på 1120-tallet. Stavangerprivilegiet er blant annet pekt ut som en viktig faktor i å styrke Stavangers posisjon i middelalderen. Helle understreker dette i utdraget: «Om Stavanger-privilegiet på denne måten ikke gav bispestolen alminnelige grunnherrerettigheter i byen, gav det biskopen en innflytelse i byens styre og stell som var uten sidestykke noe annet sted i Norge»²⁸.

Er historien inkluderende?

Kirkens rolle i historieformidlingen fremstår som dominerende i Jubileet. Denne oppgaven har tatt for seg ulike problematikker knyttet til dette. Blant annet at tiden før blir forsømmet, og at kirken tar mye av «æren» for at Stavanger er den byen den er i dag. Det nevnes heller ikke noe om kristningen av Norge og Stavanger. Kristningen av landet var brutal og besto i stor grad av tvang²⁹. Det er med andre ord mange faktorer ved historien om kristendommens tilstedeværelse som ikke kommer frem i jubileets historieformidling. Kirken, og dermed også kristendommen, males ene og alene som byens opphav. Samtidig er det viktig å understreke at kirken og bispedømmet har hatt en betydelig rolle i byens utvikling fra dens opprinnelse. I dag er det religiøse bildet i byen ganske annerledes enn det en gang var. Statistisk Sentralbyrå kan fortelle oss at det per 2023, bare var 58,3% av byens innbyggere som er medlem av Den norske kirke³⁰. Det er lavere enn på nasjonalt nivå på samme tid, hvor prosentandelen var på 63,7%. Under KÅKÅ sin paneldebatt sier prosjektleder Lena Antonius at det er byens innbyggere som er jubileets hovedmålgruppe. Vi skal ikke, og bør ikke, endre på historien fordi den ikke treffer en hel målgruppe. Historie bør kunne fremstilles likt, uavhengig av hvem som ser på.

Det er forskjellig på å formidle en historie og å hylle en historie. Det er forbausende mange kulturarrangementer som skal gjennomføres i Stavanger domkirke i 2025. Jubileumskonsert i domkirken, festhelg i domkirken, rokkesokk-dagen i domkirken, teater i domkirken,

---

²⁸ Helle, *Stavanger*. s. 132-132.

²⁹ Rasmussen and Thomassen, *Kristendommen*. s. 135.

³⁰ 'Kommunefakta', SSB, hentet 26 februar 2024, <https://www.ssb.no/kommunefakta/kommune>.

dokumentarfilm om byen og katedralen, barnas katedral samt samtaler om katedralen er bare noen av arrangementene på Stavanger 2025 sin nettside som finner sted i domkirken. Det er ingen andre religiøse institusjoner som står som arrangør av kulturarrangement gjennom jubileet. Andre religiøse institusjoner vil dermed ikke ta del i den store objektive «byidentiteten» som vil formidles gjennom jubileets helhet. Samtidig er det viktig å understreke at søknader om støtte til jubileumsarrangement er åpne for alle å søke på. Jeg deltok selv i behandling av tilskuddssøknader i min praksisperiode. Ingen av de mottatte søknadene vi behandlet kom fra en annen trosretning enn kristendommen. Det var med andre ord ingen andre trosretninger i byen som søkte om tilskudd til et jubileumsarrangement i løpet av min praksisperiode. Om det er fordi de ikke er interessert, fordi de ikke vet, ikke har behov for eller hvilke andre begrunnelser dette har, vil ikke denne oppgaven forsøke å svare på, men det kan være interessante å undre seg over.

Det vi kan anta er at det ikke er like relevant for innbyggere som tilhører en annen trosretning, å ta del i den store mengden arrangement knyttet til domkirken og dermed kristendommen i jubileet. I Stavanger er det flere mennesker med innvandringsbakgrunn enn på nasjonalt nivå, samt færre medlemmer av den norske kirken enn på nasjonalt nivå.^{31,30} I Lena Antonius sin kronikk «Kunsten å jubilere» skriver hun «Kanskje man grep til 1125 fordi man så behovet for et jubileumsår? Det ble en brekkstang for å få tilbake bispesetet som Stavanger mistet til Kristiansand noen århundrer tidligere». Dette lyktes de med i 1125. Det kan være interessant å undre seg, hva jubileet i 2025 vil bety for kirken.

Kirke + markedsføring = sant

«For næringslivet kan fortiden oppfattes som en *vare* som omsettes som andre varer på et marked»³². Sitatet er hentet fra Bøe og Knudsen sitt kapittel om kommersiell historiebruk. Stavanger 2025 sin visuelle profil er hentet fra kunstuttrykk fra domkirken og det er sendt ut profilmanual til alle parter som skal ta i bruk manualen. Det vil si at alle samarbeidspartnere som skal produsere noe, fra jubileumsrelaterte produkter til arrangement i jubileumsåret, må følge profilmanualen. Derfor blir logoen, og dermed kirkens rolle i jubileet, også en kommersiell vare. Dette er ekstra interessant grunnet den tette kontakten Stavanger 2025 har med næringslivet, hvorav Næringsforeningen er en av samarbeidspartnerne i jubileet. Firmaer

---

³¹ Even Høydahl, 'Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Stavanger', *Statistisk Sentralbyrå*, 2014/23.

³² Bøe and Knudsen, *Innføring i historiebruk*. s 83.

i næringslivet er velkomne til å støtte jubileet økonomisk, og vil dermed, avhengig av summen, kunne bruke jubileets logo, samt eksponering på Stavanger 2025s plattformer. Slik får aktørene en unik mulighet for å kommersielt nytte jubileet ved å vise sin støtte til lokalmiljøet i form av verdiorientert markedsføring og bruke byhistorie i sin bedriftsidentitet³³. Slik blir jubileet ikke bare en historisk feiring, men også en viktig drivkraft for byens og regionens næringer. Når en virksomhet ønsker å støtte jubileet økonomisk, i bytte med rettigheter for markedsføring, vil virksomheten naturligvis vise en form for overordnet støtte til jubileets budskap, form og mening. Slik blir domkirkens rolle i jubileet enda tydeligere i bybildet.

Utvandrermarkeringen

Et annet politisk aspekt ved jubileet er den store utvandrermarkeringen. I 1825 reiste båten «Restauration» fra Stavanger til New York og startet dermed den store folkevandringen til USA på 1800-tallet. Stavanger 2025 beskriver formålet med markeringen på sine nettsider slik:

«Formålet for feiringen er å formidle migrasjonshistorie med utgangspunkt i «Restaurations» reise fra Stavanger havn i 1825. Det er migrasjon i et helhetlig perspektiv som skal belyses, og markeringen skal formidle den underkommuniserte delen av utvandrerhistorien».³⁴

I sin artikkel beskriver Antonius hvordan denne tematikken ble en av hovedfordelingene i Stavangers 850-års-jubileum. Naturligvis fordi Stavanger i 1975 var godt på vei til å bli en internasjonal by, hvor blant annet mange amerikanere inntok byen i forbindelse med oljevirkosomheten. Det er ikke overraskende at man den gangen tok opp temaet i så stor grad. Det var viktig for byen næringsliv å opprettholde en god relasjon med arbeidsinnvandrerne i byen for et godt samarbeid i oljenæringen, noe Gunnar Roalkvam og Kristin Øye Gjerde understreker i bind 4 av Stavanger bys historie «Oljebyen 1965-2010».³⁵ Det ble blant annet igangsatt flere kulturelle tiltak til fordel for amerikanernes trivsel i byen. Samtidig ville det vært viktig for bypolitikken at innbyggerne hadde en positiv holdning til dem. Det ville ikke vært gunstig for hverken politikere, næringslivet eller innbyggere med en polarisert byidentitet. På

---

³³ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*. s. 76.

³⁴ 'Utvandrermarkeringen 2025 | Stavanger2025', 28. juni 2023, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/dette-kan-du-glede-til/utvandrermarkeringen-2025/>.

³⁵ Gunnar Roalkvam, Kristin Øye Gjerde, and Ola Søndena, *Stavanger bys historie. Bind 4: Oljebyen 1965-2010* / Gunnar Roalkvam og Kristin Øye Gjerde, ed. Harald Hamre and Knut Helle (Stavanger: Wigestrands, 2012) s. 66-69.

det viset vil et historisk fenomen som utvandrermarkering være et naturlig hjelpemiddel i kommunens integreringspolitikk.

I dag fylles ikke byen med amerikanske arbeidsinnvandrere som før. Det er viktig å stille seg spørsmålet «hva er det vi feier?». Hvorfor skal vi feire at 52 nordmenn satt seg på en spesifikk båt og krysset Atlanteren for 200 år siden.³⁶ Styrker denne markeringen den klassiske amerikanske visjonen om USA som en redningsnasjon, et liberalt og økonomisk paradisi eller en trygg havn for innvandrere? Det er helt sikkert mange innvandrere som ikke har denne oppfatningen om USA i dag. Nordmenn har gjennom tidene utvandret mange andre steder, hvorfor feirer vi ikke det på lik linje? USA har siden starten av den kalde krigen hatt en rolle som sikkerhetsgarantist i Norge gjennom NATO alliansen. Derfor har det i lang tid vært i Norges interesse å opprettholde et godt forhold til USA gjennom politikk og et liberalt verdifelleskap. Dette tar Minda Holm opp i tidsskriftet «Internasjonal politikk» i artikkelen «Norge, USA og det liberale verdifelleskapet»³⁷. Kontroversene har reist seg, blant annet etter Donald Trump sin inntreden i den amerikanske politikken. Denne oppgaven har ikke som mål å svare på hvordan Norge bør forholde seg til amerikansk politikk i dag, men det kan være verdt å undre seg hva vi ønsker å opprettholde med en slik markering og hvorfor. Det er ikke en enkel oppgave, spesielt i kjølvannet av Russlands invadering av Ukraina, og en økende fryktfølelse. Verdifelleskapet kan også diskuteres etter USAs militære støtte til Israel, med en lidende palestinsk sivil befolkning fortsatt i en utrygg situasjon.

Det er viktig å understreke at denne utvandrermarkeringen ikke er direkte knyttet til noen krig og heller ikke ene og alene skal være en moralsk pekepinn på Norges forhold til amerikansk politikk. En militær allianse og et verdifelleskap er ofte knyttet sammen, men er også bygget gjennom flere år og ikke bare gjennom enkelthandlinger. Spesielt er det bygget på nasjonalt nivå, og dermed kan ikke enkelthendelser på lokalt nivå anses som like avgjørende i slike politiske relasjoner. Poenget med denne diskusjonen er heller å belyse hvordan en historisk feiring kan bety to helt forskjellige ting i forskjellige historiske kontekster og at slike markeringer bortimot alltid kan knyttes til politikk.

---

³⁶ Stavanger 2025, 'Utvandrermarkeringen 2025 | Stavanger2025', 28. juni 2023, <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/dette-kan-du-glede-til/utvandrermarkeringen-2025/>.

³⁷ Minda Holm, 'Norge, USA Og Det Liberale Verdifelleskapet', *Internasjonal Politikk* 75, no. 1 (31. mars 2017), <https://doi.org/10.23865/ip.v75.700>.

Å belyse dagens problemer

Jubileumskomiteen har ikke noe militærpolitisk formål med denne markeringen, men det er også viktig å belyse at en markering som i bunn og grunn er en markering av en utvandrerbølge som startet for 200 år siden, plutselig kan bli kontroversiell og vanskelig å forholde seg til. Hva markeringen faktisk blir gjenstår å se. Stavanger 2025 sier selv de vil «formidle den underkommuniserte delen av utvandrerhistorien», og vil trolig bestå av blant annet fotoutstilling og et prosjekt knyttet til MUST (museum Stavanger). Antakelig vil det også trekkes en linje til Stavanger i dag som en friby via ICORN (International Cities of Refuge Network). Det er Sølvberget bibliotek og kulturhus som er verter for denne ordningen i Stavanger³⁸. På sølvbergets nettside kan man lese om ordningen, og her beskriver de friby konseptet slik:

«Det norske demokratiet er over 200 år gammelt, men fremdeles er det mange i verden som trues til taushet. Vi som har frihet må fortsette å kjempe for andres rettigheter. Det gjør vi blant annet gjennom å invitere fribyforfattere til Stavanger. Når en friby er vertskap for en forfulgt forfatter eller kunstner i opp til to år, tar den ikke bare et klart standpunkt imot angrep på ytringsfriheten, men bidrar også konkret til å redde enkeltmennesker. For forfatterne og kunstnerne betyr friby-ordningen at de finner trygghet til å fortsette arbeidet sitt. De representerer tallløse andre forfattere og kunstnere verden over som blir forfulgt, sitter i fengsel eller som for alltid er blitt brakt til taushet».

Et av jubileumsprosjektene knyttet til utvandrermarkeringen heter «Menneskene i byen vår», av Hayat Al-Sharif som var fribykunstner i 2023. Prosjektet beskrives slik på Stavanger 2025 sine nettsider: «Her skal Al-Sharif gå i samtale med flere av Stavangers tilflyttere, for å synliggjøre Stavangers internasjonale befolkning og deres betydning for byen. Al-Sharif vil bruke sin erfaring som nyankommet til Stavanger til å dokumentere historien til dem som lever sine liv her, etter å ha foretatt en reise eller flukt fra et annet land».³⁹

I vanskelige tider i Norge for 200 år siden, fungerte Amerika som et redningssted for mange. De første som reiste var blant annet kvekere som opplevde begrensinger i sin religionsfrihet. Om man knytter utvandrer markeringen opp til friby konseptet har vi et klassisk eksempel på hvordan man ofte bruker historier om fortiden for å belyse problematikk i dag.

---

³⁸ Lotte Løkeland Hovda, 'Friby', hentet 20 mars 2024, <https://www.solvberget.no/artikkel/friby#nr1>.

³⁹ 2025, 'Utvandrermarkeringen 2025 | Stavanger2025'.

Vrangforestilling?

Mer enn 800 000 nordmenn forlot Norge og dro til Amerika mellom 1825-1925.⁴⁰ Mange dro ut av nødvendighet og utrygghet, etter en lang norsk nedgangsperiode. Andre dro basert på historier om nye muligheter.

En av kildene som man har lent seg mest på i historiske beretninger om perioden er amerikabrevene. Ioana-Andreea Muresan sin artikkel «Norwegian emigration and the emergence of modernity in Norway: America letters and the cases of Knut Hamsun and Sigbjørn Obstfelder», argumenterer for at amerikabrevene spilte en nøkkelrolle for rekruttering av nye immigranter til USA og dermed en viktig del av evolusjonen av skandinavisk migrasjon⁴¹. Brevene spilte en viktig rolle, ikke bare for å opprettholde familierelasjoner, men også for å spre budskapet om et nytt land, fylt av muligheter. Mye av den kunnskapen vanlige nordmenn satt på om USA var i stor grad basert på beretningene i disse brevene. Ikke bare for familien selv, ettersom budskapet ofte ble videreformidlet til lokalbefolkningen. Artikkelen beretter følgende: «Descriptions of the opportunities that awaited emigrants in America, of the freedom and the equality the Norwegians had found there, but also of the vast land that could be claimed were all decisive for those that had considered emigration».⁴² Utvandringen ble ofte fremstilt i en positiv tone i amerikabrevene. Flere emigranter hadde behov for å bekrefte overfor familie og venner at avgjørelsen om å forlate hjemlandet var riktig, men ville også oppfordre dem til å ta samme beslutning og ta del i den «nye verden». På det viset ble positive opplevelser overrepresentert, selv om mange opplevde store utfordringer. Artikkelen bruker blant annet Knut Hamsun som et eksempel på et slikt tilfelle. Hamsun beskriver et Amerika med fantastiske bygninger og skriver til sin norske venn Torgeir Kyseth at han burde ha vært der for å ha sett det selv. I et annet brev til sin venn Sven Tveraas skriver han «Yet I am not very content. God knows I suffer under a life like this. I feel so infinitely remote from people – torn away from everything. I am melancholy to a degree».⁴³ Hamsun returnerte til Norge og Amerika-kritikken kommer frem i Hamsuns senere verk. Dette er et eksempel på at kildene som man i større grad lener seg på må ses med kritiske blikk.

---

⁴⁰ Ioana-Andreea Mureşan, 'Norwegian Emigration and the Emergence of Modernity in Norway: America Letters and the Cases of Knut Hamsun and Sigbjørn Obstfelder', *The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies* 12, no. 2 (15. desember 2020): 49–66, https://doi.org/10.53604/rjbns.v12i2_3.

⁴¹ Mureşan.

⁴² Mureşan. s. 54-55.

⁴³ Mureşan. s. 58-59.

Utvandringen gir muligheter

Selv om utvandrermarkeringen har hatt positiv fremstilling i ulike sammenhenger, er det mange faktorer som peker på at det ofte ikke var slik. Selve markeringen kan si noe om hvilke internasjonale relasjoner byen og landet ønsker å vedlikeholde. Samtidig har Stavanger 2025 flere prosjekter som bidrar til den underkommuniserte historien fra utvandringen. Selv om fortellingen om falske eller overdrevne amerikabrev eller hvor mange av de norske emigrantene som endte med å returnere til Norge er noe som, per nå, ikke tar stor del i Jubileets historiefortelling, har Stavanger 2025 fremdeles flere prosjekter som vil sette utvandrermarkeringen i nytt lys, og formidler historier som har fått mindre oppmerksomhet. Et av disse er prosjektet «Snakk for deg sjøl!», som løfter frem barn og unge sine migrasjonshistorier i lys av Restaurasjonens første utseiling.⁴⁴ Slik vil barn og unge migranter, eller er barn av migranter, få muligheten til å reflektere over egne erfaringer og uttrykke sine egne historier som en del av bybildet.

Kommunens vektleggelse på utvandrermarkeringen sier noe om hvilken historieformidling som prioriteres for kommunen og politikerne. Igjen reflekterer dette over bybildet og byidentiteten. Utvandrermarkeringen var en viktig del av forrige jubileum i Stavanger i forhold til en Amerikansk arbeidsinnvandring i byen. Slik er det ikke lenger i dag. Selv om markeringen ennå kan anses som politisk og man kan trekke lange linjer, vil markeringen brukes i dette jubileet i større grad for å belyse større dagsaktuelle temaer om migrasjon. Flere prosjekter i Stavanger 2025 sin utvandrermarkering bidrar til å formidle underkommuniserte historier. De vil fungere som et eksempel på hvordan historie kan knyttes til dagsaktuelle temaer og bidra til et bybilde som løfter frem mangfold og synligjør viktige historier.

Konklusjon

Stavanger 2025 er et stort prosjekt med flere samarbeidspartnere. Jubileet tar for seg flere aspekter ved byen. Både hvor byen har vært, hvor byen er og hvor byen skal i fremtiden. Jubileet bidrar til å sette Stavanger på kartet, både i nasjonal og internasjonal sammenheng. Lena Antonius sier at jubileet først og fremst er for byens innbyggere. Gjennom jubileets helhet er det liten tvil om at alle byens medlemmer vil finne et jubileumsarrangement som passer dem, uavhengig av kulturell bakgrunn, økonomisk status eller alder. Min oppgave har ikke vært å analysere jubileet i sin helhet, men å drøfte jubileets historiebruk og hvordan den reflekterer

---

⁴⁴ 2025, 'Utvandrermarkeringen 2025 | Stavanger2025'.

byens historie. Jeg har også ved hjelp av teori undersøkt hvordan historiebruk bidrar til inkludering i samfunnet.

Historiebruk har alltid et formål. Vi har sett at jubileets historiebruk passer inn i Mohrmann sine beskrivelser om byjubileenes kjennetegn. Restaurering av kjente monumenter, byens første kirke, feiring av viktige historiske figurer, nye akademiske publikasjoner og feiring av større historiske begivenheter. Mohrmann har også gitt oss en god forståelse over byjubileenes historie og utvikling over tid. Feiringer av byjubileer har vokst kraftig de siste 200-årene. Det kan være flere grunner til dette, men trolig er det også knyttet til hvordan byjubileum er en gunstig mulighet til å synliggjøre byen i et utenfra perspektiv, samt gi innbyggerne et felles referansepunkt på hva byidentiteten er. Dermed kan man også forsterke den tilknyttingen man allerede har til det stedet man er fra, eller for innflyttere til å skape en relasjon til stedet man bor. Vi har sett at historie og identitet er sterkt knyttet sammen.

Det er et bredt utvalg av kilder som alle peker på viktigheten av felles referansepunkter, hvor historie spiller en viktig rolle. Det er ikke bare viktig, men også nødvendig for at et samfunn skal fungere, at man har et visst nivå av felles normer, verdier og tilhørighet. Et byjubileum av et slikt omfang kan være en viktig brikke i et større puslespill. Kommunen satser stort på jubileet og bruker mye ressurser på denne satsingen. Bak slike avgjørelser ligger politiske og økonomiske vurderinger. Jubileet ble forankret i kommunens «Kommunedelplan for kunst og kultur 2018-2025». Individuell identitet og by-identitet vil ofte gå hånd i hånd. Dette kommer også frem i samme kommunedelplan: «Kulturen der vi bor gir oss en kulturell identitet i samspill med vår personlige identitet».⁴⁵ I samme plan finner vi utgangspunktet for de to store historie-politiske diskusjonene i denne oppgaven.

Stavanger domkirke er langt på vei «hovedpersonen» i jubileets opphavsfortelling, og gir dermed kristendommen en fremtredende posisjon i hva både historien og hva by-identiteten er. Det er klart at kristendommen har hatt en viktig rolle for byens utvikling, og det bør fortelles. Samtidig vil denne kirkelige dominansen skygge over historien som fantes før kirkens tid. Selv om kirken har spilt en viktig rolle i byhistorien er det viktig å erkjenne kirkens rolle i dag. Som vi har sett er det et lavere antall kristne i Stavanger i dag i forhold til resten av landet. Samtidig har byen fått flere innbyggere med andre kulturelle bakgrunner. Etersom kulturarrangementene

---

⁴⁵ 'Kommunedelplan-for-Kunst-Og-Kultur-2018-2025.Pdf'.

skal være for inkludering og mangfold, er det noe overraskende ved å ha et så stort fokus på jubileumsarrangementene i kirken. Ettersom domkirken er en av hovedpilarene i jubileet vil den dermed gi en viss innvirkning på byens identitet i et utenfra perspektiv. Dette vil også fremkomme ved bruk av logo og markedsføring, som knytter næringslivet til jubileet med logo hentet fra domkirken.

Utvandrermarkeringen er det andre større prosjektet i Stavanger 2025 som denne oppgaven tar for seg. Det er ikke til å legge skjul på at slike markeringer alltid vil være politiske og preget av samtiden. Slik er det også i dette jubileet. I forrige jubileum hadde markeringen et annet formål enn i dag. Markeringen i 2025 vil bestå av flere arrangement og prosjekter som knytter utvandring til migrasjon. Dermed vil også en del av byens nyere historie formidles i jubileet. Stavanger er en by med høyt antall innbyggere med innvandrerbakgrunn, og denne vinklingen på historieformidling vil bidra til å reflektere mangfoldet i byen, samt gi barn og unge muligheten til å fortelle egne historier som en del av jubileet. Slik passer man også på at flere underrepresenterte grupper inkluderes og får sin stemme i jubileet.

Jubileets historieformidling vil presenteres på flere måter. Mange av disse er kreative og underholdende former for historiebruk. Her er det blant annet teater, kunst- og fotoutstillinger. Historien formidles gjennom fortellinger basert på de kildene man har. I underholdene historiebruk er det enklere å vri på det faktiske for at noe skal virke mer spennende, eller fordi man mangler kildegrunnlag. En historiker kan anse dette som problematisk, men som vi har sett i denne oppgaven, må man ikke tære for mye på den fasinasjonen som skapes i kreative historieformidlinger. De kan bidra til at flere av innbyggerne bygger tilknytning til byen de lever i, også de som ikke er født og oppvokst i Stavanger. I tillegg er det en mulighet for jubileet til å kommunisere deler av historien som får mindre omtale i dag. Selv om man ikke kan velge alt, vil de utvalgte prosjektene få sin plass i jubileet og bli en viktig del av Stavangers historie. Når Stavanger skal feire sitt 950-årsjubileum vil man gjerne se tilbake til feiringen i 2025, de fortellingene som blir fortalt vil dermed være en forankret del av byhistorien.

Litteraturliste:

Antonius, Lena. 'Kunsten å jubilere'. *Stavanger Aftenblad*, 14. januar 2023. <https://www.aftenbladet.no/i/KnPbO5>.

Bøe, Jan Bjarne, and Ketil Knutsen. *Innføring i historiebruk*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlag, 2012.

'Forfatteren Alexander Kielland feires som en del av 900-årsjubileet! | Stavanger2025', 2 november 2023. Hentet 28.03.2024 fra <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/nyheter/samfunnskritikk-gjenoppstar-som-jubileumsfeiring/>.

Helle, Knut. *Stavanger: fra våg til by. Norbok*. Stavanger: i hovedkommisjon hos Stabenfeldt, 1975. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014031306102.

'Henrik Steffens 250 år - nytt veggmaleri hyller Stavangers største akademiske kjendis | Stavanger2025', 11. oktober 2022. Hentet 28.03.2024 fra <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/dette-kan-du-glede-til/henrik-steffens-250-ar/henrik-steffens-250-ar/>.

Holm, Minda. 'Norge, USA Og Det Liberale Verdifellesskapet'. *Internasjonal Politikk* 75, no. 1, (31. mars 2017). <https://doi.org/10.23865/ip.v75.700>.

Hovda, Lotte Løkeland. 'Friby'. Hentet 20.03.2024 fra <https://www.solvberget.no/artikkel/friby#nr1>.

Høydahl, Even. 'Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Stavanger'. *Statistisk Sentralbyrå*, 2014/23.

'Kiellanddialoger | Stavanger DKS'. Hentet 28.04.2024 fra <https://www.denkulturelleskolesekken.no/stavanger/utforsk-produksjoner-i-dks/?produksjon=14437>.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida Er Ikke Det Den En Gang Var - En Innføring i Historiefaget*. 2. utg. Universitetsforlaget, n.d.

———. *Fortida er ikke hva den en gang var en innføring i historiefaget*. 2. utg. Oslo: Universitetsforl, 1999.

'Kommunedelplan-for-Kunst-Og-Kultur-2018-2025.Pdf'. Hentet 28.03.2024 fra <https://kulturplanen.stavanger.kommune.no/wp-content/uploads/sites/16/2020/06/Kommunedelplan-for-kunst-og-kultur-2018-2025.pdf>.

Kvande, Lise, and Nils E. Naastad. *Hva skal vi med historie? historiedidaktikk i teori og praksis*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2020.

Melve, Leidulf. *Historie: Historieskriving Frå Antikken Til i Dag*. Oslo: Dreyers Forlag, 2010.

Mohrmann, Ruth-Elisabeth. 'ANNIVERSARIES AND JUBILEES'. *Ethnologia Europaea* 36, no. 2 (1 July 2006). <https://doi.org/10.16995/ee.1005>.

Mureşan, Ioana-Andreea. 'Norwegian Emigration and the Emergence of Modernity in Norway: America Letters and the Cases of Knut Hamsun and Sigbjørn Obstfelder'. *The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies* 12, no. 2 (15. desember 2020): 49–66. https://doi.org/10.53604/rjbns.v12i2_3.

'Opphav | Stavanger2025', 7 mars 2022. Hentet 12.02.2024 fra <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/domkirken-2025/opphav/>.

Rasmussen, Tarald, and Einar Thomassen. *Kristendommen: en historisk innføring*. 2. utgave, 3. oppl. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.

Roalkvam, Gunnar, Kristin Øye Gjerde, and Ola Søndena. *Stavanger bys historie. Bind 4: Oljebyen 1965-2010 / Gunnar Roalkvam og Kristin Øye Gjerde*. Edited by Harald Hamre and

SSB. 'Kommunefakta'. Hentet 26.02.2024 fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/kommune>.

'Stavanger 2025 + Viking = Kraft & kjærlighet! | Stavanger2025', 16. mai 2023. Hentet 28.03.2024 fra <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/nyheter/stavanger-2025--viking--kraft--kjarlighet/>.

'Storhaug industrihistorie | Stavanger2025', 19. april 2023. Hentet 16.04.2024 fra <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/pedersgata-2025/storhaug-industrihistorie/>.

Utne, Bjørn Saxe. *Stavanger 1125-1975. Norbok*. Stavanger: Stavanger kommunes hustr., 1975. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016121548144.

'Utvandrermarkeringen 2025 | Stavanger2025', 28 juni 2023. Hentet 13.02.2024 fra <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/dette-kan-du-glede-til/utvandrermarkeringen-2025/>.

'Vi lyser ut stipend til masterstudenter! | Stavanger2025', 5. september 2023. Hentet 23.03.2024 fra <https://www.stavanger.kommune.no/stavanger2025/nyheter/vi-lyser-ut-stipend-til-masterstudenter/>.